

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح اصلاح ماده (۲۴۲) قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲)»

مقدمه

قانون آیین دادرسی کیفری به عنوان مجموعه‌ای از مقررات حقوقی که مشتمل بر کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، نحوه رسیدگی‌ها، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضایی است، همزمان در صدد رعایت و صیانت از حقوق متهم، بزه‌دیده و جامعه است. یکی از مباحث مهم در قلمرو قواعد آیین دادرسی کیفری موضوع قراردادهای تأمین کیفری است. قراردادهای تأمین کیفری به صورت خلاصه مجموعه تصمیماتی است که مقام قضایی با هدف دسترسی به متهم و حضور به موقع وی، جلوگیری از فرار و مخفی شدن وی و همچنین به منظور تضمین حقوق بزه‌دیده برای جبران ضرر و زیان وی مطابق با ضوابط قانونی اتخاذ می‌کند. این تصمیمات از ساده‌ترین نوع که التزام به حضور با قول شرف است، شروع می‌شود و در مواردی ممکن است در قالب بازداشت متهم که شدیدترین قرار تأمینی به حساب می‌آید، صادر گردد.^۱

اهمیت و حساسیت قرار بازداشت موقت موجب شده است قانونگذار مواد قانونی متعددی را در راستای تبیین ابعاد مختلف این قرار پیش‌بینی نماید. یکی از ابعاد مهم این قرار مربوط به تعیین حداکثر مدت زمان بازداشت موقت است. ماده (۲۴۲) قانون آیین دادرسی کیفری مهم‌ترین مستند قانونی تعیین‌کننده میزان و مدت زمان قرار بازداشت موقت محسوب می‌شود. طرح حاضر در قالب ماده واحده با هدف کاستن مدت زمان مقرر در این ماده ارائه گردیده شده که در این گزارش به بررسی آن پرداخته می‌شود.

مخصوصی سخن علمی

مشخصات طرح

دوره دهم - سال سوم

شماره ثبت:

۴۲۳

شماره چاپ:

۱۰۱۴

تاریخ چاپ:

۱۳۹۷/۵/۱۴

معاونت پژوهش‌های

سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات حقوقی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۶۰۸۵

تاریخ انتشار:

۱۳۹۷/۷/۷

۱. انواع قراردادهای تأمین کیفری به استناد ماده (۲۱۷) قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲) عبارتند از:

الف) التزام به حضور با قول شرف

ب) التزام به حضور با تعیین وجه التزام

پ) التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با قول شرف

ت) التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با تعیین وجه التزام

ث) التزام به معرفی نوبه‌ای خود به صورت هفتگی یا ماهانه به مرجع قضایی یا انتظامی با تعیین وجه التزام

ج) التزام مستخدمان رسمی کشوری یا نیروهای مسلح به حضور با تعیین وجه التزام، با موافقت متهم و پس از اخذ تعهد پرداخت از محل

حقوق آنان از سوی سازمان مربوط

چ) التزام به عدم خروج از منزل یا محل اقامت تعیین شده با موافقت متهم با تعیین وجه التزام از طریق نظارت با تجهیزات الکترونیکی یا

بدون نظارت با این تجهیزات

ح) اخذ کفیل با تعیین وجه الکفاله

خ) اخذ وثیقه اعم از وجه نقد، ضمانتنامه بانکی، مال منقول یا غیرمنقول

د) بازداشت موقت با رعایت شرایط مقرر قانونی

ارزیابی مفاد طرح

پیش از بررسی مفاد طرح، ذکر این نکته لازم است که با عنایت به اینکه در حال حاضر طرحی با عنوان «طرح اصلاح موادی از قانون آیین دادرسی کیفری» در دستور کار کمیسیون مربوطه است و ماده (۲۴۲) نیز از جمله مواد مندرج در طرح مزبور است لذا منطقی است که طرح حاضر که صرفاً مشتمل بر اصلاح یک ماده از قانون آیین دادرسی کیفری می‌باشد در ضمن طرح اصلاح موادی از قانون مزبور مورد بررسی قرار گیرد. از همین رو کمیسیون مربوطه در خصوص طرح مورد بحث مصوبه‌ای نداشته است و این طرح به استناد تبصره «۲» ماده (۱۴۲) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، پیش از اتخاذ تصمیم توسط کمیسیون تخصصی در خصوص آن در دستور کار صحن علنی قرار گرفته است. در هر صورت در بررسی مفاد طرح حاضر نکات ذیل قابل توجه است:

۱. برخلاف آنچه در مقدمه طرح آمده است که: «در اغلب سیستم‌های کیفری دنیا ابتدا جرائم کشف و پرونده متهم تکمیل می‌شود سپس متهم فراخوانده می‌شود و این رویه اختصاص به جرم خاصی ندارد و در هر نوع جرمی این گونه است. در سیستم قضایی ایران رویه به شکل دیگری است و برای حفظ متهم و آثار مجرمانه اقدام به صدور قرار بازداشت موقت می‌کنند؛ در نظام قضایی ما حسب مفاد ماده (۱۶۸) قانون آیین دادرسی کیفری: بازپرس نباید بدون دلیل کافی برای توجه اتهام، کسی را به عنوان متهم احضار و یا جلب کند. همچنین تبصره این ماده مقرر می‌دارد: تخلف از مقررات این ماده موجب محکومیت انتظامی تا درجه چهار است. همچنین مطابق ماده (۲۳۷) قانون آیین دادرسی کیفری صدور قرار بازداشت موقت جایز نیست، مگر در مورد جرائم خاصی^۱ که دلایل، قرائن و امارات کافی بر توجه اتهام به متهم دلالت کند.

۲. در حال حاضر مطابق ماده (۲۴۲) قانون آیین دادرسی کیفری مدت زمان قرار بازداشت موقت یا سایر قرارهای منجر به بازداشت براساس نوع و شدت جرم ارتكابی به ترتیب زیر تفکیک شده‌اند:

الف) حداکثر تا «دو ماه» در جرائم موضوع بندهای «الف»، «ب»، «پ» و «ت» ماده (۳۰۲)^۲ قانون آیین دادرسی کیفری.

ب) حداکثر تا «یک ماه» در سایر جرائم

پس از انقضای مهلت‌های فوق چنانچه پرونده منتهی به تصمیم نهایی (قرار منع یا موقوفی تعقیب یا صدور کیفرخواست) در دادسرا نشده باشد بازپرس مکلف به فک یا تخفیف قرار تأمین است. با این حال چنانچه علل موجهی برای ابقای قرار وجود داشته باشد با ذکر علل مزبور امکان ابقای قرار وجود دارد. آخرین مهلت ممکن برای در بازداشت نگه داشتن متهم نیز به این ترتیب مقرر شده است.

۱. مطابق ماده (۲۳۷) قانون آیین دادرسی کیفری صدور قرار بازداشت صرفاً در جرائم زیر امکانپذیر است:

الف) جرائمی که مجازات قانونی آنها سلب حیات، حبس ابد یا قطع عضو و جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی که میزان دیه آنها ثلث دیه کامل یا بیش از آن است.

ب) جرائم تعزیری که درجه چهار و بالاتر است.

پ) جرائم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور که مجازات قانونی آنها درجه پنج و بالاتر است.

ت) ایجاد مزاحمت و آزار و اذیت بانوان و اطفال و تظاهر، قدرت‌نمایی و ایجاد مزاحمت برای اشخاص که به وسیله چاقو یا هر نوع اسلحه انجام شود.

ث) سرقت، کلاهبرداری، ارتشا، اختلاس، خیانت در امانت، جعل یا استفاده از سند مجعول در صورتی که مشمول بند «ب» این ماده نباشد و

متهم دارای یک فقره سابقه محکومیت قطعی به علت ارتكاب هر یک از جرائم مذکور باشد.

۲. این جرائم عبارتند از:

الف) جرائم موجب مجازات سلب حیات

ب) جرائم موجب حبس ابد

پ) جرائم موجب مجازات قطع عضو یا جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی با میزان نصف دیه کامل یا بیش از آن

ت) جرائم موجب مجازات تعزیری درجه سه و بالاتر

الف) حداکثر دو سال برای جرائم مستوجب سلب حیات.

ب) حداکثر یک سال در سایر جرائم.

۳. در طرح حاضر بدون تفکیک میان جرائم به صورت کلی حداکثر مدت یک ماه برای کلیه جرائم پیش‌بینی شده است. با این حال در جرائم مستوجب قصاص و قطع عضو کامل و همچنین جرائم مستوجب اعدام در حدود، این امکان را قائل شده است که این مدت هر دو ماه در صورت وجود دلیل تمديد کرد و حداکثر آنرا در جرائم مستوجب سلب حیات تا دو سال و در جرائم مستوجب قصاص عضو کامل تا یک سال پیش‌بینی نموده است.

درواقع می‌توان گفت مهم‌ترین تفاوت طرح اصلاحی با ماده کنونی آن است که در طرح اصلاحی در غیر از جرائم مستوجب سلب حیات یا قصاص عضو کامل، مدت بازداشت متهم با ملاحظه ابقای آن برای یک بار، حداکثر تا دو ماه مجاز خواهد بود در حالی که ماده (۲۴۲) کنونی قانون آیین دادرسی کیفری این مهلت را تا یک سال در صورت وجود علل موجه امکان‌پذیر می‌داند.

۴. از منظر مطالعه تطبیقی مهلت بازداشت موقت در برخی از کشورها از جمله فرانسه به این ترتیب است که؛ برای جرائم دارای مجازات کم‌تر از بیست سال مدت بازداشت موقت حداکثر دو سال و برای جرائم دارای مجازات بیش از بیست سال حداکثر سه سال خواهد بود؛ همچنین مدت بازداشت موقت در قبال برخی جرائم بسیار شدید همچون تروریسم و مواد مخدر تا چهار سال نیز قابل تمديد می‌باشد.

۵. در ماده (۲۴۲) فعلی قانون آیین دادرسی کیفری بر خلاف مفاد طرح مورد بحث برای بیان جرائم مستوجب قصاص یا جرائم موجب مجازات اعدام در حدود، از عبارت کلی «جرائم موجب مجازات سلب حیات» استفاده شده است که این عبارت مناسب‌تر به نظر می‌رسد.

۶. عبارت «جرائم مستوجب قصاص عضو کامل» مبهم است. به نظر می‌رسد منظور جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی با میزان دیه کامل باشد که در این صورت لازم است عبارت اصلاح گردد تا ابهامی نداشته باشد.

۷. ماده (۲۴۲) فعلی از جهات دیگر دارای ابهام می‌باشد. دو تبصره ذیل این ماده برخی ابهامات را مرتفع نموده است. در حالی که در طرح اصلاحی نه تنها سایر ابهامات بر طرف نشده است، بلکه با حذف تبصره‌های موجود بر ابهامات این ماده افزوده است.

نتیجه‌گیری

ماده (۲۴۲) قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲) در صدد تعیین حداکثر مدت قرار بازداشت موقت است. این ماده با حساسیت خاصی و با تفکیک در جرائم، مهلت‌های متفاوتی را برای حداکثر مدت بازداشت تعیین کرده است. طرح اصلاحی بدون در نظر گرفتن پیچیدگی‌های برخی جرائم و اهمیت آنها در صدد کاستن از مهلت‌های مقرر در ماده فعلی است. در حالی که چنانچه گفته شد در برخی کشورها امکان بازداشت موقت در جرائم تروریستی و مواد مخدر تا چهار سال نیز ممکن است. از این رو و با توجه به برخی ابهامات دیگر این طرح، پیشنهاد می‌شود طرح حاضر که براساس تبصره «۲» ماده (۱۴۲) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و پیش از بررسی کافی و اتخاذ تصمیم توسط کمیسیون ذی‌ربط تخصصی در مورد آن در دستور صحن علنی قرار گرفته است، جهت بررسی بیشتر در قالب طرح «اصلاح موادی از قانون آیین دادرسی کیفری» که در حال حاضر در کمیسیون قضایی در دست بررسی است به این کمیسیون ارجاع شود.